

- DRŽAVNI PREVENTIVNI MEHANIZEM -

poročilo
o opravljenem obisku
na lokaciji

MLADINSKI DOM MARIBOR

Pojasnilo: Varuh človekovih pravic Republike Slovenije (v nadaljevanju: Varuh) v okviru izvajanja nalog in pooblastil po Zakonu o ratifikaciji opcijskega protokola h Konvenciji proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju (Uradni list RS, št. 114/2006) v vlogi državnega preventivnega mehanizma (v nadaljevanju: DPM) obiskuje kraje odvzema prostosti. V skupini, ki izvede obisk, poleg predstavnikov Varuha praviloma sodeluje(jo) tudi predstavnik(i) pogodbenih nevladnih organizacij ter občasno tudi neodvisni izvedenci medicinske in drugih strok in prevajalci. Pravna podlaga za opravljanje nadzorov s strani DPM je predstavljena na spletni strani [Varuh kot državni preventivni mehanizem](#).

Pričujoče poročilo vsebuje le bistvene ugotovitve o obisku s predlogi za izboljšanje razmer oziroma odpravo nepravilnosti. Izdelano je bilo na podlagi poročila o obisku DPM in odzivnega poročila pristojnih. Namenjeno je objavi na spletni strani Varuha.

Osnovni podatki o zavodu:

► **Tip zavoda:** javni

► **Kategorije nastanjenih oseb:** otroci, mladostnice in mladostniki (v nadaljevanju: mladostniki)¹ v starosti praviloma od 8 do 18 let (lahko tudi več, če se mladostnik še redno šola), ki imajo težave v socialni integraciji, primanjkljaje na emocionalnem in kognitivnem področju, ki so bili izpostavljeni zlorabam in so vzgojno ogroženi.

► **Uradna zmogljivost in dejanska zasedenost zavoda na dan obiska:** Ob našem obisku je bilo v zavod vključenih 38 mladostnikov. V vsaki stanovanjski skupini lahko živi po osem mladostnikov. Stanovanjske skupine so lokacijsko ločene.

Potek obiska in priprava poročila:

► Obisk je bil **najavljen. Opravljen** je bil **31. 3. 2011**, med 13.15 in 18.15 uro.

► **Skupina za obisk:** dva predstavnika Varuha (univerzitetni diplomirani pravnik in prof. defektologinja – logopedinja), ena predstavnica izbranih nevladnih organizacij (Inštitut Primus), pogodbeni ekspertka za področje pedagogike in psihologije.

► **Vsebina obiska:** razgovor z vzgojiteljico v V. stanovanjski skupini (ravnatelj je bil tisti dan odsoten), ogled prostorov zavoda, razgovori z več mladostniki, ki so bili v času obiska v zavodu, vpogled v nekaj naključno izbranih dosjejev mladostnikov.

¹ Mladostniki so sprejeti v zavod na podlagi odločb centrov za socialno delo. Nekateri imajo tudi odločbe o usmeritvi v ustrezen vzgojno-izobraževalni program z dodatno strokovno pomočjo. Mladostniki v zavodu, ker so bili zaradi različnih neugodnih pletov okoliščin v procesu primarne in sekundarne socializacije prikrajšani v celovitem osebnostnem razvoju.

► **Poročanje:** Ministrstvu za šolstvo in šport (v nadaljevanju: MŠŠ) in zavodu v vednost smo posredovali poročilo o opravljenem obisku 11. 5. 2011, skupaj s predlogom, da ga obravnava ter nam v roku 30 dni sporoči stališča in morebitne ukrepe v tej zvezi. Tozadevni odgovor smo s strani MŠŠ prejeli 20. 5. 2011, torej 9. dan po odpremi, s strani zavoda pa 16. 6. 2011, torej 36. dan po odpremi.

► **DPM je posebej pohvalil**

- usmeritev zavoda, pri kateri je cilj vzgojno izobraževalnega procesa s človeškim in strokovnim razumevanjem pomagati mladim pri razbremenjevanju občutkov lastne neustreznosti in jih hkrati učiti novih socialnih veščin, sprejemati odgovornost za lastno življenje in preživetje² - slednje pa zahteva pridobitev ustrezne izobrazbe in poklica, kar je po besedah vzgojiteljice tudi namen, ki ga zasledujejo,
- očitno pregledno in skrbno vodeno dokumentacijo v dosjeih mladostnikov³,
- da individualni načrt podpišejo vsi, ki sodelujejo pri njegovi sestavi, vključno z mladostnikom⁴,
- vključevanje v različne interesne dejavnosti⁵,
- da se zavod trudi vzpostaviti dobre odnose s svojci ali rejniki, zato daje velik poudarek rednim stikom z njimi⁶ in
- organizacijo življenja v zavodu kot tudi usmeritev in prizadevanja pri vzgoji in izobraževanju mladostnikov⁷.

² Pred sprejemom zavod povabi mladostnika, njegove starše oziroma svojce ali rejnike ter strokovne delavce centra za socialno delo na pogovor in obisk. Na podlagi dokumentacije in pogovorov ob obisku strokovni tim zavoda odloči o sprejemu. Center za socialno delo izda najprej začasno odločbo. V trajanju začasne odločbe dobijo možnost uvida v smiselnost namestitve vsi, ki jih namestitev kakorkoli zadeva. Najpomembnejše je, da si mladostnik namestitve v MDM želi in da nanjo pristaja. Pred potekom veljavnosti začasne odločbe na tiskem sestanku ugotovijo smiselnost bivanja v MDM. Za mladostnika se v mesecu dni po vključitvi pripravi individualni vzgojni načrt, ki se ga po potrebi dopolnjuje ali spreminja. Pri sestavljanju individualnega načrta poleg ravnatelja in vzgojiteljev sodeluje tudi mladostnik kot subjekt vzgojno izobraževalnega procesa, njegovi starši oziroma svojci ali rejniki in strokovni delavci pristojnega centra za socialno delo, mladostnikov razrednik, svetovalni delavec s šole, v katero je vključen, strokovnjaki s področja medicine – pedopsihiater, logoped in drugi. Individualni načrt se spreminja skladno z razvojem mladostnika v procesu vzgoje in izobraževanja. Evalvacija realizacije načrta poteka vsakih šest mesecev, lahko pa tudi prej.

³ Do tega zaključka smo prišli na osnovi vpogleda v dva naključno izbrana dosjeja mladostnikov, pri čemer smo ugotovili, da sta bila za oba izdelana individualna načrta, in sicer interdisciplinarno utemeljena, z navedenimi konkretnimi aktivnostmi za posameznega mladostnika, s poudarki na »močnih področjih« kot temeljih za možno nadgradnjo osebnostnega razvoja in z razvidno realizacijo procesa.

⁴ Ocenjujemo, da je s tem mladostniku naložena večja pomembnost in odgovornost za njegovo realizacijo.

⁵ Zavod organizira za mladostnike številne interesne in prostočasne aktivnosti ter bivanje izven zavoda v času šolskih počitnic, mladostniki pa so integrirani tudi v življenje mesta Maribor. Znotraj stanovanjskih skupin organizirajo izlete, piknike, športne aktivnosti (smučanje, plavanje, rolanje, ...), obiske kulturnih dogodkov in kinematografov, obdaritve in praznovanja, ustvarjalne delavnice. V okviru mladinskega doma organizirajo zimovanje, počitnice na morju, jadranje, spoznavanje evropskih prestolnic. V sodelovanju z drugimi institucijami organizirajo vsako leto letovanje z Zvezo prijateljev mladine in Rdečim križem, trening socialnih veščin društva Center za pomoč mladim, terapevtske tabore in delavnice, izmenjave, udeležbo na mednarodnih kongresih (FICE, ...), tečaje tujih jezikov in računalništva ter razne športne aktivnosti. Dejavnosti so organizirane po načelih doživljajske pedagogike. Aktivnosti se udeležijo vsi mladostniki, ne glede na svoj učni uspeh.

⁶ Mladostniki izhajajo iz neurejenih družin, kar posledično pomeni, da je tudi sodelovanje s starši oteženo. Mnogi starši niso zainteresirani za sodelovanje z zavodom oziroma se ne zanimajo dovolj za mladostnika. Pogosti stiki s starši, svojci ali rejniki pripomorejo h kakovostnemu usmerjanju otroka in pripravljanju otroka in družine za vračanje in kasneje bivanje v njegovem primarnem okolju. Na tem področju si zavod sicer želi tesnejšega sodelovanja, podpore in pomoči pristojnih centrov za socialno delo.

DPM: menimo, da bi moral hišni red vsebovati bolj jasne in določne informacije o življenju v instituciji⁸. Priporočamo izdelavo hišnega reda kot uradni dokument.

ZAVOD: Vzgojni načrt za celotno populacijo otrok z vedenjskimi in čustvenimi težavami, pripravi in sprejme Strokovni svet pri MŠŠ in je le on kompetenten za pripravo in sprejem vzgojnega načrta. Mi sami teh kompetenc nimamo. Naš dolgoletni koncept dela teži k deinstitutionalizaciji in normalizaciji okolja v katerem otroci in mladostniki živijo, zato se vsem t.i. formalnim oblikam organizacije izogibamo, oz. jih prilagajamo specifični družinske dinamike, ki je osnovno vodilo našega dela. Zavod ima okvirni hišni red, ki velja za celotno ustanovo, zato smo mnenja, da hišnega reda, ki bi vseboval bolj jasne informacije o življenju v instituciji ne potrebujemo in ga nismo sestavili kot uradni dokument. Hišni red posameznih stanovanjskih skupin je priloga letnega delovnega načrta za tekoče šolsko leto in ga vsaka skupina avtonomno oblikuje, glede na specifično populacijo. Mladostnike učimo skupnega bivanja na bolj neformalen način, ki velja tudi v skupnostih, kot so družine.

DPM: po našem mnenju pisno gradivo, ki ga ob sprejemu v skupino dobi mladostnik in obsega prej omenjeni vprašalnik (glej opombo 7), seznam stvari, ki naj jih prinese od doma, hišna pravila, raspored dežurstev ter informacijo o zadolžitvah za pospravljanje bivalnih prostorov, deluje suhoparno in neprijazno, saj daje vtis, da je v domu najpomembnejše čiščenje prostorov. Iz gradiva, ki so ga prejeli mladostniki V. stanovanjske skupine, sicer izstopa ukrep ob nepravilni uporabi sušilnega stroja. Postavlja se vprašanje, ali je vsebinsko vprašalnik in ostalo gradivo izdelano na nivoju celega zavoda, ali je vsebina prepuščena posameznim stanovanjskim skupinam. Priporočamo, da bi bil večji del gradiva, ki ga dobi mladostnik ob sprejemu, enoten za vse stanovanjske skupine, opremljen z glavo

ZAVOD: pojasniti želimo, da to ni stalna praksa vseh skupin. Informacije ob sprejemu novince vsaka skupina poda na svoj način, omenjeno gradivo enote 5 je eden od primerov, kako novince okvirno informirati pred prihodom v skupino, ki pa ga lahko tudi po potrebi spremenimo. Informacije kot je bil naveden primer v omenjeni stanovanjski skupini podamo mladostniku in vsem, ki so ob njem že ob informativnem ogledu tako, da je ob odločitvi mladostnika in ustreznih strokovnih služb za namestitve v zavod že leta z vsem seznanjen.

⁷ DPM meni, da so stanovanjske skupine z normativom do osem mladostnikov ob sedanjem kadrovskem normativu in prostorskih pogojih optimalna rešitev za populacijo mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami, seveda, če nimajo še kakšnih drugih hudo izraženih motenj (na primer psihiatričnih).

⁸ Osnovne pravice so sestavni del publikacije za vsako šolsko leto posebej. Hišni red je bil objavljen tudi na spletni strani zavoda. Bil pa je zelo splošen in ga na posamezni lokaciji prilagodijo posebnostim mladostnikov, ki tam živijo. Za pridobivanje podatkov o mladostnikih uporabljajo vprašalnik, ki ga po potrebi tudi spreminjajo.

(uradnim nazivom institucije) in podpisom odgovorne osebe zavoda.

DPM: po našem mnenju je reševanje pritožb mladostnikov ustno in neposredno v odnosu⁹ lahko sicer pozitivno, saj doprinese h krepitvi medsebojnega zaupanja in spoštovanja. Vendar pa neformalizacija pritožbenih možnosti in poti ter vzgojnega ukrepanja lahko pomeni različno in s tem neenotno odzivanje in ukrepanje vzgojnega osebja ob tovrstnih dogodkih. Zato se kljub morebitnim pomislekom DPM zavzema za oblikovanje bolj jasnih in nedvoumih pravil za te primere, vključno z dovoljenim ukrepanjem oziroma sankcioniranjem morebitnih kršitev. K pripravi takšnih pravil naj pritegnejo tudi mladostnike. DPM meni, da bi taka pravila koristila tudi preprečevanju verbalnega nasilja. S primernim poudarkom bi bilo v njih treba opozoriti, da je v medosebnih odnosih nujno preprečevati zlasti čustva antipatije (sovraštvo in prezir) in razvijati spoštljive prijateljske odnose in krepiti samospoštovanje. S pomočjo bolj jasnih pravil bi lažje dosledno vztrajali na tem, da se takšna čustva izražajo nenasilno oziroma na družbeno sprejemljiv način. Cilj je strpnost – da ljudje, če si že niso naklonjeni, drug drugega tolerirajo in ne uporabljajo nasilnega vedenja. Niti v obliki poniževanja ali žaljivega govora do tistih, ki jih ne sprejemajo.

DPM: socialnopedagoška stroka naj prouči možnosti za pripravo smernic za izdelavo vzgojnega načrta (kot je predviden za osnovne šole v skladu z Zakonom o osnovni šoli) ter iz njega izhajajoča pravila bivanja v zavodu, vključno s pritožbenimi možnostmi in potmi.

DPM: priporočamo, da zavod za mladostnike, pa tudi za starše, svojce ali rejnike pripravi in organizira sistematično izobraževanje o tveganih načinih življenja, o posledicah uživanja drog, alkohola in kajenja, o možnih

ZAVOD: formalizacija pritožbenih poti bi v praksi izrodila smisel in temelj mladinskega doma. Družinska vzgoja ne bi mogla biti več temelj nase institucije, zato po oceni interdisciplinarno zaposlenega strokovnega kadra v zavodu, to ni potrebno. Mladostnik je poglaviti akter in kreativen soustvarjalec odnosa. Vedno znova ima priložnost izraziti svoje mnenje, mora pa spoštovati meje in omejitve, ki so potrebne za kvaliteto sobivanja vsake skupnosti. Komunikacija med vzgojiteljem in mladostnikom mora biti jasna in nedvoumna. Eden izmed temeljnih ciljev zavoda je, da strokovni delavci naučimo mladostnike ustrezne komunikacije, soočanja s konfliktnimi situacijami, iskanja ustreznih rešitev, sprejemanja drugačnih mnenj, neagresivnega pristopa h konfliktom. Naši mladostniki so že vse šolsko leto organizirani v skupnosti mladostnikov Mladinskega doma Maribor, v katerem so predstavniki vseh stanovanjskih skupin. V okviru te skupnosti sodelujejo v formalnih organih MDM, imajo možnost izražanja mnenj in pobud na sejah sveta zavoda. Pravilnik skupnosti mladostnikov je v pripravi, prav tako teče izbira mentorja skupnosti iz vrst strokovnih delavcev.

ZAVOD: pri obravnavi odvisnosti sodelujemo z drugimi zunanjimi institucijami, ki so za to strokovno usposobljene in jih tudi povabimo k sodelovanju v našo ustanovo. Razmišljamo tudi o tem, da zaradi razvojnih značilnosti ter

⁹ Pritožbene poti niso formalizirane, saj po oceni vzgojiteljev to ni potrebno. Tudi na ta način naj bi bil poudarjen družinski tip vsake stanovanjske skupine. Na enak način obravnavajo kršitve hišnega reda.

izhodih iz zasvojenosti ter o preprečevanju različnih okužb z nevarnimi virusi¹⁰. Takšni preventivni programi naj bodo prilagojeni za posamezne starostne skupine (mlajši mladostniki, starejši mladostniki, odrasle osebe).

težav, ki jih imajo otroci in mladostniki na področju vedenja in čustvovanja, lahko pretiran poudarek tovrstnih izobraževanj doseže nasprotni učinek, v smislu popularizacije le-teh. Prepovedane stvari so nevarne, posledično so zato zanimive in mamljive. Dovajanje pozornosti jim daje se večjo moč. Sistematično izobraževanje zato ni vedno smiselno. Velikokrat je zgolj »pranje misli in duha«, ki zmeraj doseže nasproten učinek. Dokaze o tem je moč spremljati vsakodnevno. Vse dni spremljamo poročila: o nasilju, o žrtvah na cestah, uveljavljamo taksne in drugačne ukrepe, ... in vendar, več kot očitno, s svojimi ravnanji nismo na pravi poti. Narava dela, ki go opravljamo od nas zahteva previdnost in preudarnost ukrepov s katerimi vodimo mladostnike v svet odraslosti in polne odgovornosti. Posameznega mladostnika obravnavamo individualno, celovito in spoštljivo. Njegovo pozornost usmerjamo v njegove prednosti, krepimo njegova močna področja. Učimo ga soočanja s težavami, z iskanjem ustreznih in kvalitetnih rešitev. Težave in nevarnosti, ki pretijo mladostniku, tako rešujemo individualno z vsakim posameznikom, saj se namreč vsi mladostniki ne srečujejo z enakimi problemi. Celovita obravnava posameznega mladostnika pomeni med drugim tudi to, da kolikor je mogoče, sodelujemo z njegovo družino - če je to seveda v korist mladostnika. Prav starši pa so v večini primerov tisti, ki so vzgojno nemočni, ki ne nudijo ustrezne podpore otoku. V naši pristojnosti je zgolj, da skušamo med starši in otroki graditi mostove in jih krepiti pri vzpostavljanju zdravih odnosov. Nikakor pa nismo pristojni, da bi staršem sodili in jih vključevali v izobraževanja, katera bi bila po naši presoji primerna zanje. Taksna pristojnost pripada staršem samim, v določenih primerih pa drugim institucijam.

¹⁰ Vzgojitelji so nam namreč povedali, da imajo problem s kajenjem, saj vsi srednješolci kadijo. V hišah ni dovoljeno kaditi, prav tako ne na balkonih - kadijo zunaj. Mladostniki prinesejo pisno privoljenje staršev, da lahko kadijo. Z alkoholom in drogami pa nimajo večjih težav.

DPM: v kopalnicah nismo opazili kakšnih stojal za sušenje brisač po umivanju ali tuširanju in mladostniki niso znali pojasniti, kam dajo mokro brisačo. Morda bi razmislili o namestitvi ustreznih stojal ter navajali mladostnike, da mokrih brisač ne obešajo po posteljah. Prav tako se nam ne zdi najboljša rešitev, da v nekaterih, zlasti triposteljnih sobah ni tudi treh pisalnih miz in treh stolov (na primer v drugi in tretji skupini)¹¹.

ZAVOD: res je, da bi se v opremljenosti skupin zagotovo našla kakšna pomanjkljivost - kot je pomanjkljivo stojalo za brisače ali kakšen stol oz. miza manj v kakšni sobi. Vendar, tako je tudi v družinah - tudi tam ni popolnosti in tudi tam ni brezhibnosti. Zelo življenjsko je, da se mnogokrat znajdemo v manj prijazni in nepredvidljivi situaciji, ko moramo improvizirati in najti iznajdljivo rešitev. Takšne situacije spodbujajo našo ustvarjalnost in nas delajo prilagodljive razmeram, ki niso popolne. Mladostnikom bivanje v zavodu začasno pomeni njihov dom, vendar pa se bodo prej ali slej morali vrniti v svoj svet, kjer se bodo soočali z drugačno realiteto, velikokrat s takšno, ki ne ponuja materialnega izobilja. Iz tega razloga dajemo poudarek približevanju mladinskega doma običajnemu družinskemu življenju. Sami se resno zavedamo določenih pomanjkljivosti inventarja in bivanjskih pogojev, vendar smo žal tudi finančno omejeni s sredstvi, ki jih namenja MŠŠ. Vedno bolj smo prepuščeni lastni iznajdljivosti in improvizaciji.

DPM: v objektih ostalih stanovanjskih skupin ni nobenega napisa, da gre za Mladinski dom Maribor, niti na vhodnih vratih, ob zvoncu pri vratih ali na poštnem nabiralniku. Priporočamo, da zavod prouči možnost za primerno označitev na zvoncu ob glavnih vhodnih vratih oziroma na nabiralniku za pošto (razen, če vsa pošta prihaja na upravo šole in jo kasneje kurir razdeli po stanovanjskih skupinah)¹².

ZAVOD: Dolgoletna praksa kaže, da je odločitev za neoznačbo institucije nemoteča za okolje in za nas, do sedaj nismo imeli nobenih težav v zvezi s tem. Zavedamo pa se, da je tudi to prispevek k normalizaciji in destigmatizaciji naših mladostnikov, kakor tudi ustanove, v kateri bivajo.

MŠŠ nam je posredovalo (le) splošno sporočilo, da zadeve v Mladinskem domu Maribor poznajo in spremljajo in da ugotovitve, ki jih je posredoval DPM za njih tako ne predstavljajo novosti, ki bi zahtevale posebno ukrepanje.

¹¹ Pojasnilo vzgojitelja je sicer bilo, da mladostniki naloge pišejo največkrat v dnevni sobi in da se za učenje že nekako "zvrstijo".

¹² Stanovanjske skupine so na različnih lokacijah in jih je težko najti, saj v bližini kraja, kjer se nahajajo, ni nobenih označb. Izjema je objekt, kjer je locirana tudi uprava. Na tem objektu visijo zastave in ob vhodnih vratih je majhna tablica z imenom institucije. V objektih ostalih stanovanjskih skupin ni nobenega napisa, da gre za Mladinski dom Maribor, niti na vhodnih vratih, ob zvoncu pri vratih ali na poštnem nabiralniku. Vzgojiteljica je pojasnila, da bi s tem po nepotrebnem označili objekt, da v njem ne živi običajna družina in da bi tako stigmatizirali mladostnike. DPM meni, da je sicer ime zavoda (Mladinski dom) zelo primerno in nestigmativno.